

Х Р О Н І К А

*Геннадій Боряк,
Степан Віднянський*

МАР'ЯН ГАЙДОШ: ДО 70-РІЧЧЯ ВІДОМОГО СЛОВАЦЬКОГО ІСТОРИКА-УКРАЇНІСТА

MARIAN GAJDOŠ: FOR THE SEVENTIETH BIRTHDAY OF A FAMOUS SLOVAK HISTORIAN, AN EXPERT ON UKRAINIAN STUDIES

Українські історики, зокрема наукові співробітники Інституту історії України НАН України, ще наприкінці 1960-х років установили і продовжують нині розвивати дружні зв'язки й наукове співробітництво зі словацькими істориками, зокрема колегами з Інституту історії (м. Братислава) та Інституту суспільних наук (м. Кошице) Словацької академії наук (САН). В останньому з них одним із найактивніших учасників міжнародної наукової співпраці є давній і щирий друг України, відомий історик-україніст, кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник Мар'ян Гайдош, який цього року відзначає свій 70-річний ювілей.

Народився майбутній історик 30 червня 1948 р. в с. Смолнік у Східній Словаччині. У 1972 р. закінчив педагогічний факультет Університету імені Павла-Йожефа Шафарика в м. Пряшів, у 1972–1975 рр. працював науковим співробітником у Східнославацькому музеї м. Кошице, а з 1975 р. й понині працює в Інституті суспільних наук Словацької академії наук, де в різні часи обіймав посади наукового співробітника, вченого секретаря, завідувача відділу, заступника директора й директора (2004–2012 рр.) цієї академічної установи. У 1987 р. захистив кандидатську дисертацію.

Серед наукових інтересів Мар'яна Гайдоша, окрім чеської і словацької історії ХХ століття, особливе місце посідає проблематика національних меншин, зокрема становище й розвиток русинсько-української спільноти в Словаччині та Центральній Європі, транскордонна співпраця в Карпатському регіоні, зокрема словацько-українські прикордонні зв'язки, перебування й активність воїнів Української повстанської армії на території Словаччини в другій половині 1940-х років, питання історії

Закарпатської України та ін. У творчому доробку словацького вченого-історика близько 200 наукових праць, у тому числі 15 монографічних досліджень, як індивідуальних так і у співавторстві (переважно зі своїм колегою й давнім другом, теж відомим словацьким істориком-україністом Станіславом Конечни), опублікованих не лише в Словаччині, але й у Чехії, Польщі, Угорщині, Румунії, Росії, Україні, США.

Мар'ян Гайдош проявив себе талановитим організатором науки. За його редакцією побачили світ десятки наукових збірників, колективних монографій, документальних та експертно-аналітичних видань. Він був координатором зі словацького боку низки міжнародних наукових проєктів з дослідження питань міжнаціональних відносин і транскордонної співпраці в Центральній-Східній Європі, членом редколегій періодичних наукових видань з історії, а з 1998 р. є заступником головного редактора інтернет-часопису «Людина і суспільство», що видається Інститутом суспільних наук САН. Він є також членом Словацького історичного товариства, Асоціації українців Словаччини, Словацького товариства із закордонної політики, Товариства з історії та культури Центральної Європи, Світової академії русинської культури, був членом урядової Ради Словацької Республіки з національностей (1992–1998 рр.), Наукової колегії САН з історичних наук (1994–2012 рр.), комісії Грантової агенції з історичних наук (1995–1996 рр.) та науковим консультантом Вишеградського фонду (2005–2010 рр.).

Поряд з науково-дослідницькою та науково-організаційною діяльністю М. Гайдош з 1975 р. понад 40 років здійснював викладацьку роботу в університетах міст Кошице і Банська Бистриця, де читав курси з історії України, взаємовідносин чехів і словаків у ХХ столітті, методології та методики науково-дослідницької праці.

Утім, центральним напрямом багатогранної діяльності Мар'яна Гайдоша були і залишаються питання, пов'язані з Україною, як у дослідницькому плані, так і в плані розвитку міжнародної наукової співпраці. Зокрема, його численні публікації, у тому числі монографічні праці з політичного й соціально-економічного становища та національно-культурного розвитку русинів-українців Словаччини в післявоєнні роки та в період посткомуністичної трансформації словацького суспільства, оптації громадян між Чехословаччиною і СРСР (Україною), словацько-українського транскордонного співробітництва та історії Закарпатської України, що ґрунтуються на багатій і оригінальній документально-джерельній базі, є новаторськими в сучасній історіографії, високо оцінені науковою громадськістю, зокрема й України, про що свідчить також рецензія на одну з останніх його монографічних праць на сторінках цього збірника.

Словацький історик неодноразово відвідував Україну (міста Київ, Ужгород) з метою роботи в архівах і бібліотеках, наукових консультацій з

українськими колегами, читання лекцій і спецкурсів у вишах України (Київському славістичному (1996 р.) і Закарпатському державному (2006 р.) університетах), участі в міжнародних наукових конференціях, засіданнях Комісії істориків України і Словаччини (членом якої він є з 1999 р., а з 2003 р. — співголовою). Учений також є членом міжнародних редакційних колегій періодичних наукових видань з історії, що виходять в Україні — «Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки» (Київ) та «Історичний часопис з богемістики і словакістики» (Ужгород). Постійно опікується й надає консультації українським дослідникам, студентам і аспірантам під час наукових відряджень до Словаччини тощо. Визнанням здобутків багаторічної і плідної праці на ниві українсько-словацького співробітництва і зближення є обрання Мар'яна Гайдоша дійсним членом Наукового товариства імені Шевченка (2013 р.) і присвоєння йому у 2014 р. звання «Почесний краєзнавець України» за значний внесок у розвиток краєзнавчого руху, збереження національної історико-культурної спадщини та природних скарбів України.

Нині ювіляр продовжує плідну наукову, науково-організаційну, громадську й міжнародну діяльність. Українські історики, зокрема наукові співробітники Інституту історії України НАН України і члени редколегії міжвідомчого збірника наукових праць «Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки», щиро вітають Мар'яна Гайдоша з 70-річним ювілеєм і бажають йому доброго здоров'я, нових творчих успіхів та ініціатив і плідних результатів у розвитку українсько-словацького наукового співробітництва. Многая літа, дорогий словацький колего!